

УДК 336.02:364

**ПОСИЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ
У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ****Д. І. Дема, Л. М. Дорохова, Н. О. Куровська***e-mail: dorohova861@gmail.com, kurovska@gmail.com*

Житомирський національний агроекологічний університет

бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна

Відзначено, що на сучасному етапі розвитку економіки важливим напрямом реалізації регіональної фінансової політики держави є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, в тому числі шляхом надання державної фінансової підтримки на розвиток інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Обґрунтовано, що формування та розподіл фінансових ресурсів для забезпечення соціальної сфери у процесі реалізації регіональної фінансової політики має ґрунтуватися на основі соціальної відповідальності держави.

Проведено аналіз витрат на соціальну сферу зведеного бюджету України та місцевого бюджету Житомирської області за 2015–2017 рр. Встановлено, що на регіональному рівні саме місцеві бюджети відіграють визначальну роль у фінансуванні соціальних витрат, на частку яких у 2017 р. припадало більше 87 % загального обсягу бюджетних витрат. Акцентовано увагу на тому, що на рівні держави у загальній структурі витрат зведеного бюджету цей показник становив лише 58 %. На основі аналізу окремих елементів бюджетного забезпечення соціальної сфери всіх рівнів встановлено, що найвагомішу частку у структурі витрат становили витрати на соціальний захист і соціальне забезпечення – 27,04 % та 34,61 % на державному та місцевому рівнях, відповідно.

Встановлено, що фінансова регіональна політика повинна реалізуватися через прийняття ефективних управлінських рішень, що задовольняють соціально-економічні потреби суспільства на основі відповідального ставлення до процесу розподілу та використання фінансових ресурсів. Наголошено на необхідності досягнення ефективної взаємодії всіх суб'єктів економіки на засадах соціальної відповідальності, що сприяє посиленню взаємозв'язку між різними верствами суспільства у процесі забезпечення економічного зростання та інтеграції України до європейського співтовариства.

Ключові слова: фінансова політика, соціально-економічний розвиток, соціальна відповідальність, державна фінансова підтримка, фінансові ресурси.

Постановка проблеми

Реалізація державної регіональної фінансової політики передбачає раціональний розподіл та використання фінансових ресурсів з відповідним урахуванням регіональних і галузевих особливостей соціально-економічного та екологічного стану територіальних громад у процесі вирішення поставлених завдань. Важливим напрямом фінансової політики є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, соціальний захист та соціальне забезпечення, духовний та фізичний розвиток населення тощо. Особливого значення в даному контексті набувають питання соціальної відповідальності держави як необхідного чинника в узгодженні соціальних інтересів усіх суб'єктів економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Пошуку шляхів розв'язання проблем забезпечення ефективності фінансової політики, у тому числі на регіональному рівні, присвячено праці таких вчених: В. Базилевич, І. Бланк, Є. Брігхем, Г. Кірейцев, А. Поддєрьогін, С. Юрій

та інші. Концептуальні засади та принципи соціальної відповідальності розкрито у працях О. Амоши, Л. Грициної, Е. Карнегі, А. Колота, Ф. Котлера, А. Кравченко, О. Новікової, М. Портера, Н. Ушенко, М. Фрідмена та інших. Проте, багатогранність досліджуваної проблеми потребує подальшого поглибленого дослідження питань соціальної відповідальності держави як необхідної складової процесу реалізації регіональних фінансово-економічних реформ.

Мета, завдання та методика досліджень

Метою дослідження є теоретико-методичні аспекти обґрунтування ролі соціальної відповідальності держави у процесі реалізації регіональної фінансової політики. Для досягнення поставленої мети окреслено такі завдання дослідження: проаналізувати місце витрат на соціальну сферу у структурі зведеного державного та місцевого бюджетів, обсяг державної бюджетної підтримки і розподіл субвенцій місцевим органам влади на соціально-економічний розвиток територіальних громад та розбудову їх інфраструктури.

Об'єктом дослідження є соціальна відповідальність держави у процесі реалізації регіональної фінансової політики. Під час проведення дослідження використано загальні та спеціальні методи, які ґрунтуються на об'єктивних законах економіки. Зокрема, при проведенні аналізу видатків державного бюджету та бюджету Житомирської області застосовано економіко-статистичний метод, зокрема такі прийоми: порівняння, табличний, графічний, за допомогою абстрактно-логічного методу сформульовано висновки дослідження.

Результати дослідження

Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку передбачає створення такого механізму управління, який сприятиме комплексному розв'язанню соціально-економічних проблем регіонів, що вимагає, насамперед, децентралізації державних повноважень шляхом їх передачі на місцевий рівень з одночасною передачею відповідних фінансових ресурсів, удосконалення процесів стратегічного планування та запровадження дієвого механізму координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час реалізації галузевих пріоритетів і завдань на різних територіальних рівнях [1].

Посилення впливу глобалізації на процес відтворення людського капіталу в Україні загострює потребу у створенні механізму державного регулювання цього процесу, у тому числі за рахунок створення умов щодо суттєвого поліпшення якості життя, забезпечення продуктивної зайнятості населення, сприяння доступу молоді до якісної освіти, розвитку

загальної та професійної культури, медичного обслуговування, за яких з'являється відчуття кожною людиною своєї затребуваності на ринку праці своєї країни та дієвої платформи соціального захисту [6, с. 931-932]. Нинішній устрій взаємодії всіх рівнів на засадах соціальної відповідальності спрямовується на посилення взаємозв'язку між різними верствами суспільства для забезпечення сталого економічного зростання та інтеграції України до європейського співтовариства. Такий підхід сприятиме кращому усвідомленню соціальних норм, підвищенню відповідального ставлення всіх учасників з метою гармонізації взаємовідносин та якості життя в цілому.

Основними перевагами впровадження заходів соціальної відповідальності для місцевих громад є можливість забезпечувати підтримку освіти, науки, культури та національних традицій; турботу про довкілля; піклування про соціально незахищені верстви населення; збереження соціальної стабільності суспільства; забезпечення якісною продукцією та послугами тощо [2, с. 72]. Посилення соціальної відповідальності держави сприятиме формуванню ефективного механізму фінансового забезпечення соціальної сфери регіонів, що безпосередньо залежить від раціонального розподілу і використання фінансових ресурсів державного та місцевих бюджетів.

Аналіз видатків на соціально зведеного бюджету України за період 2015–2017 рр. показує, що протягом досліджуваного періоду видатки зведеного бюджету України щороку зростали, і у 2017 р. становили більше 377 млрд грн, що майже у 1,6 раза більше, ніж у 2015 р. (табл. 1).

Таблиця 1. Видатки зведеного бюджету України на соціальну сферу за 2015–2017 рр.

Показники	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення 2017 р. до 2015 р.	
	млн грн	у структурі, %	млн грн	у структурі, %	млн грн	у структурі, %	млн грн	%
Видатки, всього	679871,4	100	835832,1	100	1056973,1	100	377101,7	155,47
у тому числі охорона здоров'я	71001,1	10,44	75503,4	9,03	102392,4	9,69	31391,3	144,21
духовний та фізичний розвиток	16228,3	2,39	16897,8	2,02	24342,3	2,30	8114	150,00
освіта	114193,5	16,80	129437,7	15,49	177915,8	16,83	63722,3	155,80
житлово-комунальне господарство	15700,4	2,31	17547,5	2,10	27187,5	2,57	11487,1	173,16
соціальний захист та соціальне забезпечення	176339,8	25,94	258326,1	30,91	285761,7	27,04	109421,9	162,05
Разом на соціальну сферу	393463,10	57,87	497712,50	59,55	617599,70	58,43	224136,60	156,97

Джерело: розраховано за даними [5].

Так, видатки на соціальну сферу зросли на 224,1 млрд грн., або в 1,57 раза у порівнянні з 2015 р., у тому числі, видатки на житлово-комунальне господарство збільшилися майже у 1,73 раза та на соціальний захист і соціальне забезпечення – у 1,62 раза. Зокрема, у загальній структурі видатків зведеного бюджету України на соціальну сферу в 2017 р. припадало 58,43 %, з яких 27,04 % склали витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення, 16,83 % – на освіту, 9,69 % – на охорону здоров'я. Зауважимо, що у 2017 р. найменше фінансових ресурсів спрямовувалося на житлово-комунальне господарство, а також на духовний та фізичний

розвиток населення, що, відповідно, склало 2,57 і 2,3 % у загальній структурі видатків зведеного державного бюджету.

У процесі реалізації фінансової регіональної політики особливого значення набувають питання розподілу фінансових ресурсів на соціальну сферу на регіональному рівні. Ключову роль у фінансуванні соціальних проектів на регіональному рівні відіграють саме місцеві бюджети. Використовуючи монографічний метод економічних досліджень проведемо аналіз видатків місцевого бюджету на соціальну сферу на прикладі бюджету Житомирської області за 2015–2017 рр. (табл. 2).

Таблиця 2. Видатки місцевого бюджету Житомирської області на соціальну сферу за 2015–2017 рр.

Показники	2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відхилення 2017 р. до 2015 р.	
	тис. грн	у структурі, %	тис. грн	у структурі, %	тис. грн	у структурі, %	тис. грн	%
Видатки, всього	8784446,1	100	11126166,5	100	15283241,2	100	6498795,1	173,98
у тому числі охорона здоров'я	1726354,1	19,65	1884072,1	16,93	2501863,7	16,37	775509,6	144,92
духовний та фізичний розвиток	352688,9	4,01	417656,1	3,75	594396,0	3,89	241707,1	168,53
освіта	2805835,3	31,94	3098109,2	27,85	4505792,1	29,48	1699956,8	160,59
житлово-комунальне господарство	229521,7	2,61	337324,3	3,03	437699,5	2,86	208177,8	190,70
соціальний захист та соціальне забезпечення	2690921,6	30,63	4055799,5	36,45	5289190,3	34,61	2598268,7	196,56
Разом на соціальну сферу	7805322,0	88,85	9792961,2	88,02	13328941,6	87,21	5523620,0	170,77

Джерело: розраховано за даними [4].

За результатами аналізу даних, наведених у табл. 2, встановлено, що витрати місцевого бюджету Житомирської області зросли майже на 6498,8 млн грн, або на 74 %, у порівнянні з 2015 р., у тому числі на соціальну сферу – майже на 5523,6 млн грн, або майже на 71 %. Видатки на соціальну сферу у структурі витрат бюджету Житомирської області у 2017 р. склали 87,21 %, що на 28,78 % більше, ніж відповідний показник у державному бюджеті. Аналіз окремих елементів бюджетного забезпечення соціальної сфери показує, що найвагомішу часту у структурі витрат соціального призначення

становили на наступне: видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення (34,61 %); охорону здоров'я (16,37 %), освіту (29,48), соціальний захист та соціальне забезпечення (34,61 %). Найменше витрат спрямовувалося на духовний і фізичний розвиток населення та на житлово-комунальне господарство, що, відповідно, склало 3,89 % і 2,86 %.

Особливого значення у розв'язанні проблем соціально-економічного розвитку регіонів набуває щорічне зростання державної підтримки на розвиток громад та розбудову інфраструктури (рис. 1).

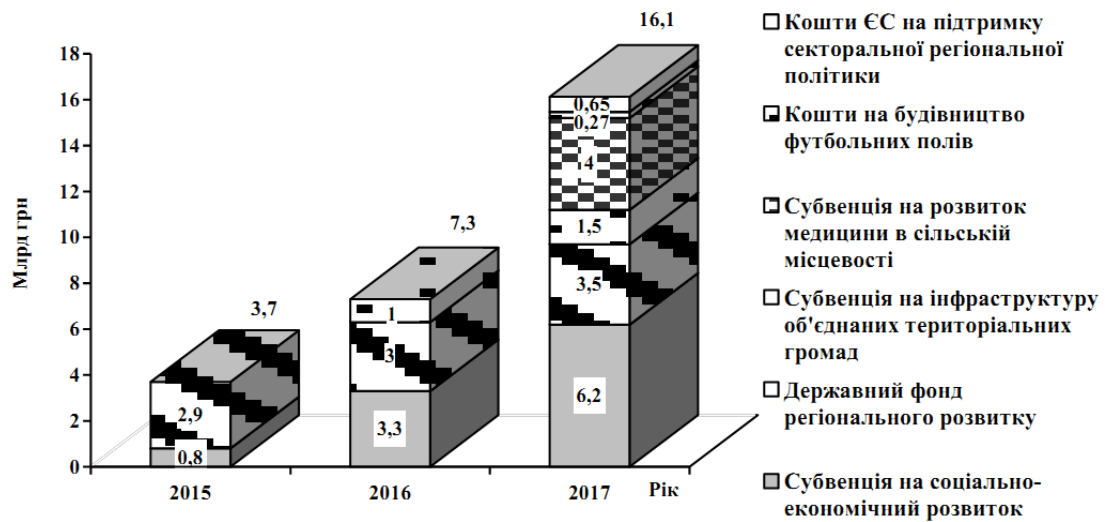

Рис. 1. Державна фінансова підтримка на розвиток громад та розбудову інфраструктури

Джерело: побудовано за даними [3].

Аналіз рис. 1 показує, що у 2015 р. на підтримку соціально-економічного розвитку було виділено лише 3,7 млрд грн, а вже у 2016 р. обсяг коштів на реалізацію проектів збільшився майже у 2 рази та склав 7,3 млрд грн. У 2017 р. обсяг державної фінансової підтримки склав 16,1 млрд грн, що на 8,8 млрд грн більше, ніж у 2016 р. та на 12,4 млрд грн або майже у 4,5 рази більше показника 2015 р.

У державному бюджеті в 2017 році була передбачена субвенція на соціально-економічний розвиток окремих територій у розмірі 6,2 млрд грн, яка на підставі розпоряджень Кабінету Міністрів України розподілена між місцевими бюджетами та спрямована на реалізацію 10569 проектів розвитку [3]. На рис. 2 зображено розподіл субвенції на соціально-економічний розвиток за регіонами України у 2017 р.

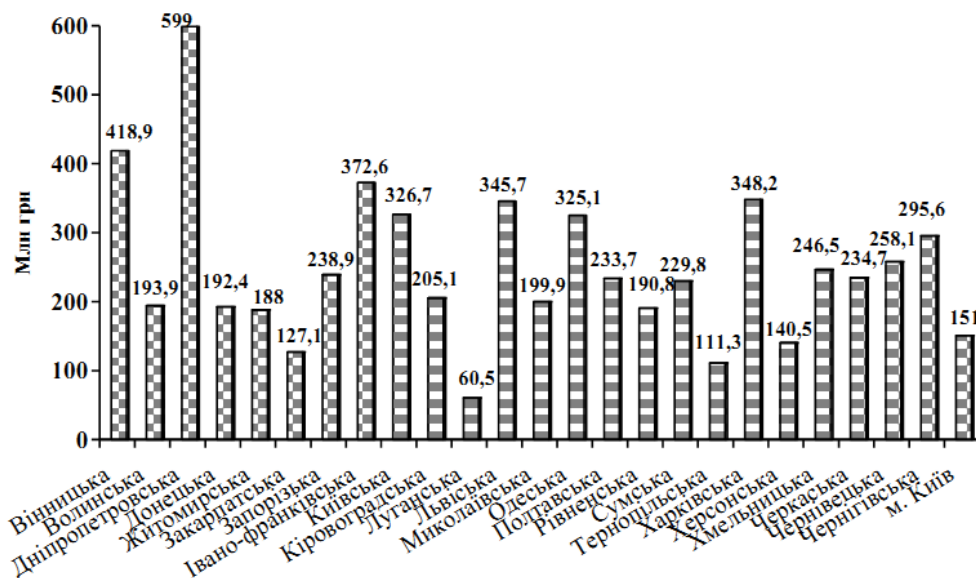

Рис. 2. Розподіл субвенції на соціально-економічний розвиток за регіонами України, 2017 р.

Джерело: побудовано за даними [3].

Варто зазначити, що показники виконання бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до подальшого розвитку. Наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм членам, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва та залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращання умов проживання мешканців громади. Нині є всі підстави стверджувати про те, що реформа децентралізації виконує поставлені завдання щодо створення належної якості та безпеки життєвого середовища для територіальних громад [3].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Результати проведеного аналізу засвідчують, що останнім часом значно зросли видатки держави на соціально-економічний розвиток, а також на фінансову підтримку територіальних громад. Це підтверджує посилення соціальної відповідальності держави як одного із чинників забезпечення якості та ефективності державного управління у сфері регіонального розвитку. Зважаючи на пріоритетність участі держави у вирішенні питань, пов'язаних з соціально-економічним розвитком в країні, виникає необхідність у розробці стратегічних напрямів удосконалення механізму соціальної функції держави на основі соціальної відповідальності.

У цьому контексті особливого значення набуває фінансування соціальних проектів, яке ґрунтується на збалансованому розвитку регіонів, соціальному захисті та соціальному забезпеченні, духовному та фізичному розвитку населення, що сприятиме усвідомленню громадянами своєї значущості у вирішенні нагальних проблем, пов'язаних із сучасними перетвореннями. Це зумовить поєднання інтересів, волевиявлення та взаємодії кожного індивіда, держави та бізнесу з метою забезпечення гармонійного співіснування, досягнення збалансованого розвитку людства та підвищення рівня життя в цілому.

Перспективним напрямом подальших

досліджень є обґрунтування напрямів удосконалення механізму формування та реалізації екологічної складової фінансової регіональної політики.

References

1. Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi strategiyi regionalnogo rozvitku na period do 2020 roku [On Approval of the State Strategy for Regional Development for the period till 2020] № 385 (2014). Retrieved from http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP140385.html [in Ukrainian].
2. Kurovska, N. O. & Olifir, I. A. (2017). Sotsialna vidpovidalnist biznesu v umovah detsentralizatsiyi [Social responsibility of business in conditions of decentralization]. *Visnik ZhNAEU*, 1 (59). 68–75 [in Ukrainian].
3. Ministerstvo rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy (2018). Mistsevi byudzheti: eksperti pidbili pershi pidsumki 2017 [Statistical Yearbook of Zhytomyr Oblast for 2017]. Retrieved from <https://decentralization.gov.ua/news/8053> [in Ukrainian].
4. Pashinska, G. A. (Ed.) (2018). Statistichniy schorichnik Zhitomirskoyi oblasti za 2017 rik: dovIdnik. Zhitomir : GUSUZhO [in Ukrainian].
5. Verner, I. Ye. (Ed.) (2018). Ukraina u tskyfrakh u 2017 rotsi : statystychnyi zbirnyk [Ukraine in figures in 2017: statistical collection]. Kyiv: Konsultant [in Ukrainian].
6. Ushenko, N. V. (2017). Sotsialna vidpovidalnist derzhavi [Social responsibility of the state]. *Globalni ta natsionalni problemi ekonomiki*, 17. 931-936 [in Ukrainian].

STRENGTHENING THE SOCIAL RESPONSIBILITY OF THE STATE IN THE PROCESS OF IMPLEMENTING THE REGIONAL FINANCIAL POLICY

D. Dema, L. Dorohova, N. Kurovska

e-mail: dorohova861@gmail.com,

kurovska@gmail.com

Zhytomyr National Agroecological University
Staryi Boulevard, 7, Zhitomir, 10008, Ukraine

It is noted that at the present stage of the economic development an important direction of implementing the regional financial policy of the state is to ensure balanced socio-economic development of regions, including through the

provision of state financial support for infrastructure development of the united territorial communities. It is substantiated that the formation and distribution of financial resources to ensure the social sphere in the process of implementing the regional financial policy should be based on the social responsibility of state.

The analysis of expenditures on the social sphere of the consolidated budget of Ukraine and the local budget in Zhytomyr region for 2015–2017 is carried out. At the regional level, it is local budgets that play a decisive role in financing social expenditures, which share in 2017 accounted for more than 87 % of the total budget expenditures. The attention is focused on the fact that at the state level in the overall structure of consolidated budget expenditures, this figure was only 58 %. Based on the analysis of individual elements of the budget provision of the social sphere at all levels, it is found that the most significant share in the structure of expenditures was expenditures on social protection and social provision – 27.04 % 34.61 % at the state and local levels, respectively.

It is established that the financial regional policy should be realized through the adoption of effective management decisions that satisfy social and economic needs of society on the basis of a responsible attitude to the process of allocation and use of financial resources. It is emphasized on the necessity to achieve effective interaction of all economic entities on the basis of social responsibility, which contributes to strengthening the relationship between different levels of society in the process of providing economic growth and integration of Ukraine into the European community.

Keywords: financial policy, social and economic development, social responsibility, state financial support, financial resources.

УСИЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В ПРОЦЕССЕ РЕАЛИЗАЦИИ РЕГИОНАЛЬНОЙ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ

Д. И. Дема, Л. М. Дорохова, Н. А. Куровская
e-mail: dorohova861@gmail.com,
kurovska@gmail.com

Житомирский национальный
агроэкологический университет
бульвар Старый, 7, г. Житомир, 10008, Украина

Отмечено, что на современном этапе развития экономики важным направлением

реализации региональной финансовой политики государства является обеспечение сбалансированного социально-экономического развития регионов, в том числе путем предоставления государственной финансовой поддержки на развитие инфраструктуры объединенных территориальных общин. Обосновано, что формирование и распределение финансовых ресурсов для обеспечения социальной сферы в процессе реализации региональной финансовой политики должно базироваться на основе социальной ответственности.

Проведен анализ расходов на социальную сферу сводного бюджета Украины и местного бюджета Житомирской области за 2015–2017 гг. Установлено, что на региональном уровне именно местные бюджеты играют определяющую роль в финансировании социальных расходов, на долю которых в 2017 приходилось более 87% общего объема бюджетных расходов. Акцентировано внимание на том, что на уровне государства в общей структуре расходов сводного бюджета этот показатель составлял лишь 58%. На основе анализа отдельных элементов бюджетного обеспечения социальной сферы всех уровней установлено, что весомую долю в структуре расходов составили расходы на социальную защиту и социальное обеспечение – 27,04% и 34,61% на государственном и местном уровнях, соответственно.

Установлено, что финансовая региональная политика должна реализовываться через принятие эффективных управленческих решений, удовлетворяющих социально-экономические потребности общества на основе ответственного отношения к процессу распределения и использования финансовых ресурсов. Отмечена необходимость достижения эффективного взаимодействия всех субъектов экономики на принципах социальной ответственности, что способствует усилению взаимосвязи между различными слоями общества в процессе обеспечения экономического роста и интеграции Украины в европейское сообщество.

Ключевые слова: финансовая политика, социально-экономическое развитие, социальная ответственность, государственная финансовая поддержка, финансовые ресурсы.